

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Одеський державний університет внутрішніх справ

**ЛЮДИНА МАЄ ПРАВО:
соціально-гуманітарний дискурс
у контексті реформаційних
процесів в Україні**

Матеріали
круглого столу

м. Одеса, 21 листопада 2019 року

Одеса
«Астропринт»
2019

УДК [101.1+340+316](477)(063)
Л937

Редакційна колегія:

Кузніченко Сергій Олександрович — д. ю. н., професор, проректор Одеського державного університету внутрішніх справ;
Надибська Оксана Ярославівна — д. філос. н., професор, завідувач кафедри соціально-економічних дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ

Відповідальна за випуск: **О. Я. Надибська**

Рекомендовано до друку рішенням відділу організації наукової роботи та кафедри соціально-економічних дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ (*протокол № 11 від 6 листопада 2019 р.*)

Людина має право: соціально-гуманітарний дискурс у контексті реформаційних процесів в Україні : матеріали круглого столу (м. Одеса, 21 лист. 2019 р.) / ред. кол. : С. О. Кузніченко, О. Я. Надибська ; відп. за вип. О. Я. Надибська ; Одес. держ. ун-т внутр. справ. — Одеса : Астропринт, 2019. — 184 с.

ISBN 978–966–927–566–0

Матеріали круглого столу «Людина має право: соціально-гуманітарний дискурс у контексті реформаційних процесів в Україні», присвяченого Всесвітньому дню філософії. Тематика круглого столу охоплює дослідження проблем забезпечення, реалізації та захисту прав людини в Україні в контексті сучасних суспільно-політичних процесів та особливостей гуманітарної складової у практиці звільнення окупованих територій.

Матеріали подано в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір, точність наведених фактів, цитат, галузевої термінології, інших відомостей.

УДК [101.1+340+316](477)(063)

ISBN 978–966–927–566–0

© ОДУВС, 2019

ВЕЛЬМИШАНОВНІ УЧАСНИКИ ЗАСІДАННЯ КРУГЛОГО СТОЛУ!

Організація та проведення круглого столу, присвяченого Всесвітньому дню філософії на тему «Людина має право: соціально-гуманітарний дискурс у контексті реформаційних процесів в Україні» підкреслює усталення «прав людини», у числі головних пріоритетів в Україні. У сучасному світі правовою може вважатися лише та держава, у якій «людина» є найвищою соціальною цінністю.

У той же час, неможливо ґрунтовно обговорювати проблематику, пов'язану із всеохоплюючим поняттям «права людини» поза контекстом реформаторських процесів в Україні, які були суттєво ускладнені не спровокованою нашою країною збройною агресією Російської Федерації проти України у 2014 році. Прикрими результатами цієї агресії стали неправомірна окупація Росією Автономної Республіки Крим і збройне вторгнення на територію Донецької та Луганської областей. Гадаю, що маю право вести мову про це, оскільки тривалий і найважчий, найбільш загрозливий для самого існування України як держави час боронив Вітчизну від тих, хто зазіхав на її територіальну цілісність. Згадую про це для того, щоби спонукати всіх нас до об'єктивного осмислення новітньої історії та до того, щоби ми могли зробити з минулого важкі, але необхідні висновки і окреслити стратегії подальшого розвитку на близьке й далеке майбутнє.

Особливістю роботи цього річного круглого столу стало виокремлення в спеціальний дослідницько-пошуковий напрям проблемно-тематичного кола, пов'язаного із потребою осмислити гуманітарну складову у практиці звільнення окупованих територій. Правильність і необхідність такого підходу не викликає сумнівів, оскільки в будь-який момент Україна має бути готовою до звільнення окремих районів Донецької та Луганської областей від окупації.

Шмаленко Ю. І.
кандидат політичних наук, доцент
доцент кафедри соціально-економічних дисциплін
ОДУВС

**ЗАСТОСУВАННЯ ПОСЕРЕДНИЦТВА
У ПРАКТИЦІ МИРНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ
ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ**

Медіація — одна з технологій, спрямована на розв’язання суперечності між сторонами за допомогою третьої, нейтральної сторони, що не зацікавлена в конфлікті. Такий спосіб регулювання відносин сформувався ще на ранніх етапах розвитку людської цивілізації і є дуже старим інструментом міжнародного права. Як модель вирішен-

ня конфлікту медіація має багату історичну традицію. Використання посередників для вирішення спорів існує з давніх часів, історики відзначають подібні випадки в торгівлі фінікійців у Вавилоні. В багатьох цивілізаціях суперечки вирішувалися мудрецами або представниками церкви. Подібну практику мали древні іудеї, відома вона була і в Африці, Японії та Китаї. В Китаї та Японії стратегія медіації використовується протягом довгого часу для врегулювання соціальних відносин. Називалося це по-різному: «посередництво», «клопотання», «пропозиція добрих послуг».

В античній Греції конфлікти між містами-державами регулювалися за посередництва третіх осіб. Римляни використовували різні терміни для позначення поняття «посередник» — *internuncius*, *medium*, *intercessor*, *philantropus*, *interpolator*, *conciliator*, *interlocutor*, *interpres*, і нарешті *mediator* [1].

У період нової історії відомий історичний факт медіації, в якій посередником у конфлікті між Швейцарією, Німеччиною і Францією виступив Наполеон Бонапарт. У 1803 році Наполеон видав «Акт про медіацію» (або «Акт посередництва»), що надає Швейцарії незалежність і відновлює її колишній державний лад [2].

В багатьох африканських племенах і в наші дні зберігся інститут народних зібрань, де конфлікти вирішуються за допомогою персони, якій всі довіряють і яку всі поважають. Двадцять років зовнішньої посередницької діяльності були націлені на закінчення в Сомалі громадянської війни. У різний час спроби врегулювання були зроблені Ефіопією, Єгиптом, Джибуті тощо у вигляді конференцій з національного примирення [3].

У практиці мирного врегулювання медіацію давно використовують, серед іншого, при врегулюванні міжкультурних конфліктів в області міжнародної дипломатії (наприклад, за участю Організації з безпеки і кооперації Європи, в ООН).

Слід зазначити, що в науці поняття «медіація» і «посередництво» часто використовуються як рівнозначні терміни. Інші джерела розмежовують ці поняття, підкреслюючи, що вони знаходяться в ієрархічному зв'язку.

Під посередництвом в міжнародному праві мається на увазі один із засобів мирного вирішення спорів, шляхом переговорів за участю посередника і на основі висунутих ним умов. Відповідно посередник — особа, яка сприятиме примиренню сторін, що борються, а також суддя, арбітр на маневрах тощо.

Посередництво можна визначити як «структурований процес комунікації, в ході якої неупереджена третя сторона взаємодіє з конфліктуючими сторонами в пошуках шляхів взаємоузгодженого вирішення спору, який задовольняє всі зацікавлені сторони» [4].

Посередництво сьогодні широко визнається одним із найбільш ефективних способів запобігання, залагодження і вирішення конфліктів, як в плані витрат, так і в плані результатів. Зіткнувшись з виникненням нових конфліктів і стійкістю затяжних конфліктів, міжнародні та регіональні організації зміцнюють свій потенціал в області ефективного посередництва і сприяння діалогу.

Щоб підвищити ефективність посередництва, кілька організацій створили спеціальні структури для його підтримки. У 2006 р. Генеральний Секретар ООН (ГСООН) заснував при Департаменті політичних справ спеціальний відділ з підтримки посередництва, а в 2008 році була створена Чергова група експертів в області посередництва, яку можна мобілізувати протягом трьох днів для надання допомоги ООН в області посередництва. У 2009 р. Рада ЄС ухвалила Концепцію зміцнення потенціалу ЄС в області посередництва і діалогу. У 2011 р. при Європейській службі зовнішньополітичної діяльності була створена група допомоги в області посередництва.

У 2009–2011 роках в ОБСЄ пройшли неформальні дискусії між державами-учасниками в рамках «Процесу Корфу» і «Діалогів від В до В» (неформальних діалогів від Ванкувера до Владивостока через Відень і Вільнюс). В результаті цих дискусій було прийнято рішення № 3/11 Ради Міністрів ОБСЄ «Про елементи конфліктного циклу» (MC. DEC / 3/11) [5].

Крім того, в липні 2011 року Генеральна Асамблея ООН у своїй резолюції № 65/283 «Про зміцнення ролі посередництва у мирному врегулюванні суперечок, запобігання і вирішення конфліктів» розробила методичне керівництво з ефективного посередництва, враховуючи, в тому числі, минулий досвід і поточну посередницьку практику.

Посередницька діяльність — це колективна праця, що вимагає знань, експертних навичок, оперативного керівництва, технічних навичок та інших ресурсів. Таким чином, допомога у здійсненні посередництва включає в себе ряд послуг для підтримки роботи високопоставлених посередників ОБСЄ та їх груп.

З початку дев'яностих років минулого століття ОБСЄ стала займатися посередництвом і сприянням діалогу, переважно в країнах Південно-Східної та Східної Європи, Південного Кавказу та Централь-

ної Азії. Цей вид посередництва і сприяння діалогу ОБСЄ стосується запобігання, врегулювання і вирішення різних типів кризових та конфліктних ситуацій в державах-учасниках, в т.ч. кризових ситуацій до і після виборів, громадських заворушень, спалахів насильства між етнічними групами та громадами, або випадків порушення закону і порядку. Серед прикладів — кризи в Албанії в 1997 році, в колишній Югославській Республіці Македонія в 2001 р., в Україні в 2014 р. і в Киргизстані в 2005 і 2010 рр.

Участь ОБСЄ в сприянні діалогу на місцевому рівні в основному здійснюється силами польових операцій ОБСЄ. Наприклад, так було в Боснії і Герцеговині, колишній Югославській Республіці Македонія, Киргизстані і Таджикистані. Серед інших дій в минулому — сприяння діалогу між громадами, сприяння діалогу між місцевими органами влади і меншинами, а також розвиток місцевих механізмів посередництва і діалогу. Все це переслідує довгострокову мету щодо трансформування відносин між учасниками, сприяння в примиренні і запобігання нового конфлікту.

Врегулювання придністровського конфлікту в Молдові передбачає ведення офіційних політичних переговорів в так званому форматі «5+2». У «п'ятірці» входять посередники (ОБСЄ, Росія та Україна) і сторони конфлікту (Молдова і Придністров'я). У «двійку» входять спостерігачі (Європейський Союз (ЄС) і Сполучені Штати (США)). Міжнародні та національні неурядові організації допомагають цьому процесу в неофіційному порядку, користуючись для цього політичною, фінансовою, а іноді і оперативною підтримкою ОБСЄ і / або окремих держав-учасників.

Ефективність посередництва є найбільш складною категорією для оцінки через необхідність відповіді на такі питання: яка мета посередництва і що вважати успіхом. Повне вирішення конфлікту не обов'язково є першочерговою метою посередницьких зусиль. Вони можуть бути спрямовані на проміжні завдання, наприклад, припинення вогню, початок переговорів між конфліктуючими сторонами, певні поступки від сторін тощо. Таким чином, ефективність посередництва буде оцінюватися саме через досягнення цих поставлених завдань, а не успішність переговорів, які почалися вже після закінчення посередницьких зусиль. Так, посередництво Європейського Союзу, а фактично Ніколя Саркозі як голови головуючої держави, під час грузинсько-російського конфлікту 2008 року можна вважати успішним, оскільки була досягнута головна мета — припинення вогню і початок

переговорів. Відсутність остаточного вирішення конфліктів на території Грузії не є показником неефективності посередництва ЄС, тому що не було основною метою. Вирішення цього завдання буде вже показником ефективності дій міжнародних посередників у Женевських переговорах, які прийшли на зміну французьким ініціативам [7].

Будь-яка мирна домовленість, досягнута шляхом переговорів між конфліктуючими сторонами за допомогою посередників, повинна відповідати прийнятим міжнародним юридичним зобов'язанням, особливо нормам міжнародного гуманітарного права, захисту прав людини, закону про біженців та міжнародного кримінального права. Що ще більш важливо — посередники не можуть схвалювати такі мирні домовленості, які передбачають загальну амністію за геноцид, злочини проти людства, військові злочини або тяжкі порушення прав людини, в тому числі сексуальне або гендерне насильство.

Література

1. Johnston E. A Short History of Mediation. — URL: <http://cfmediation.com/a-short-history-ofmediation>.
2. Степанова О. Ю. Медиация: от истоков до современности. — URL: <http://deliktor.ru/article/34-mediaciya-ot-istokov-do-sovremennosti.html>.
3. Menkhaus K., Sheikh H., Joqombe A., Johnson P. A History of Mediation in Somalia since 1988. — URL: <http://www.interpeace.org/publications/somali-region/60-a-history-of-mediationin-somalia-since-1988-english/file>
4. Юридическая энциклопедия / отв. ред. Б. Н. Топорнин. — М.: Юристъ, 2001.
5. Фишер Р., Юри У. Путь к согласию, или переговоры без поражения / пер. с англ. А. Гореловой; предисл. В. А. Кременюка. — М.: Наука, 1992. — С. 18.
6. Посредничество и содействие диалогу в контексте ОБСЕ: справочное руководство. — URL: <https://www.osce.org/ru/secretariat/155196?download=true>
7. Шелест А. Институт посредничества в процессе урегулирования военных конфликтов. — URL: <https://interaffairs.ru/news/show/8904>

Мукоїда Р. В. Проведення оцінки рівня довіри населення до національної поліції як метод поглиблення партнерської взаємодії поліції і громадськості	101
Надибський М. І. Статут Ліги Націй очима сьогодення	104
Надибська О. Я., Надибський М. І. Концепція «середньої держави» як основа незалежної зовнішньої політики України	106
Наумкіна С. М., Шишменко І. М. Політична експертиза в контексті політико-управлінського процесу	109
Наумкіна С. М., Довбиш М. О. Політика тетчеризму та її сучасне бачення і трактування	114
Нерубаська А. О. Критичний аналіз деяких принципів освіти в Законі України «Про освіту»	119
Нівня Г. О. Соціально-політичні наслідки військової окупації: світовий досвід	122
Новицький О. О. Віртуалізація образу політика	125
Пальшков К. Є. Розвиток прав людини в контексті ціннісної системи українського суспільства	126
Пехник А. В. Свобода як одна з головних цінностей безпосередньої демократії	129
Плавич В. П., Аляєв С. В. Соціокультурний вимір права та правова дійсність	134
Проноза І. І., Мицко І. І. Інформаційно-психологічна війна Росії проти України	137

Родян М. В. Історичний наратив в контексті соціально-правової реальності	141
Ростецька С. І. Каталонська криза як загроза цілісності Європи	143
Сіленко А. О., Крук Н. В. Комунікація влади і ЗМІ як фактор забезпечення свободи слова та інформації в Україні	145
Семенченко М. Ф. Політична діяльність як взаємодія суб'єктів і об'єктів політичного процесу	147
Середницька І. А. Право людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля /в контексті охоронюваної функції озонового шару	153
Скалацька О. В. Висвітлення теми прав внутрішньо переміщених осіб в українських медіа	156
Швець С. Л. Політична маргіналізація як деструктивний наслідок міграційних процесів сучасності в країнах-реципієнтах	159
Шмаленко Ю. І. Застосування посередництва у практиці мирного врегулювання політичних конфліктів	161
Шрамко С. С. Громадська думка щодо участі громадськості у запобіганні злочинності	166
Шумейко О. В. Основні функції сім'ї в контексті прав людини	169
Яковлев Д. В. Людина і реформи: комбінації вибору	172
Ямчук П. М. Про деякі актуальні питання новітнього вітчизняного соціально-гуманітарного дискурсу	176